

Reader taakdemocratie

29-5-2026, peter.bootsma@noordenduurzaam.nl

Polycrisis en politieke actieperspectieven

Het doel van politiek is onder andere regelen van collectieve actie om maatschappelijke problemen aan te pakken. Die problemen kunnen we onderscheiden naar *impact* en *tempo*. Dat geeft vier domeinen, met eigen voorkeurswerkvormen en beperkingen¹:

	Impact: hanteerbaar	Impact: existentieel
Tempo: traag	Voorbeeld: woningcrisis. Domein van liberale democratie . Sterk in organiseren van pluriformiteit maar niet in collectief transitieleiderschap.	Voorbeeld: klimaatverandering. Domein van maatschappelijke akkoorden . Democratisch en sectoraal, maar ook ad hoc en niet berekend op de polycrisis.
Tempo: overrompend	Voorbeeld: pandemie. Domein van het crisisrecht . Geeft de overheid handelingsruimte en houdt de samenleving op veilige afstand.	Voorbeeld: statelijke agressie. Domein van het staatsnoodrecht . Mobiliseert alle sectoren maar schaaft ook democratie af.

Veel crises die we als mensheid veroorzaken (klimaat, grondstoffen, vervuiling, biodiversiteit, onrecht, repressie, vervreemding, etc.) vallen in de categorie **traag-maar-existentieel**. Ook veel van de SDG's gaan hierover. De aanpak van deze crises hapert echter. Daar moeten we dus naar kijken.

Maatschappelijke akkoorden en wat daar mis mee is

Maatschappelijke akkoorden zijn handig voor transitietaakverdeling tussen overheid en maatschappelijke sectoren. De werkvorm is echter losjes geregeld waardoor veel zaken ad hoc bedacht moeten worden²: deelnemers, onderlinge verhoudingen, besluitvorming. De praktijk: ontbrekende of afhakende partijen, energieverlies door positieospel en lobby, ongelijke invloed, geen continuïteit. Kortom: **niet berekend op de omvang van de polycrisis**. Dat moet beter.

Theory of change: taakdemocratie

Taakdemocratie is een – vooralsnog theoretisch – model voor samenlevingsbrede coördinatie van duurzaamheidstransities.³ Het model kan gebruikt worden naast liberale democratie, als upgrade van maatschappelijke akkoorden en als bouwplan voor o.a. transitiekamers, productraden en wijkraden. De beoogde opbrengst is **transitieverversnelling en crisismitigatie** door cyclisch initiëren van samenlevingsbrede transitieprojecten.

¹ Dit is een aangepaste Eisenhower-matrix.

² P. J. Huisman, 'Maatschappelijke akkoorden en de Aanwijzingen voor convenanten: tijd voor een update!', *RegelMaat* 37, no. 3 (2021): 210–29, <https://doi.org/10.5553/RM/0920055X2021037003007>.

³ Peter A. J. Bootsma, 'Task Democracy, Politics for the Common Good', *Economy for the Common Good 2024 Conference Proceedings*, 6 March 2024, 134–44, https://www.wetsus.nl/app/uploads/2024/08/ECGIC-2024_Papers-Day-1.pdf.

Structuur, proces, integratie

Een taakdemocratisch platform is een ronde tafel van **vijf onderling afhankelijke en gelijkwaardige taakgroepen**: wetenschap, burgers, overheid, bedrijven en maatschappelijke organisaties (zie ook de bijlage).

Deelnemers zijn democratisch gekozen vertegenwoordigers uit deze taakgroepen. Het platform kiest transitieonderwerpen, initieert samenlevingsbrede projecten en monitort impact. Een taakdemocratisch platform heeft geen zeggenschap over zijn deelnemers: de overheid en de andere taakgroepen bepalen zelf hun eigen transitiebeleid. Het platform dient voor onderling afstemmen van transitieinzet, voor synergie, en voor bouwen aan *social tipping points* en systeemveranderingen.

Implementatie

Een taakdemocratisch platform komt, nog steeds in theorie, **stapsgewijs** tot stand. Het begint met een invloedrijke en visionaire initiatiefnemer uit een van de taakgroepen. Deze verzamelt geestverwanten, uit elke andere taakgroep één. Ze oefenen de werkwijze, brengen hun taakgroepen in kaart en nodigen de bestuurders van de netwerken en instanties in hun taakgroep uit voor een bredere verkenning. Daarin wordt een proefproject gekozen: een relatief eenvoudige maar wel samenlevingsbrede transitie. Daarnaast wordt een voorlopig platform (transitiekamer of productraad) ingesteld, dat de transitie monitort en een meer permanent platform voorbereidt. In alle stappen kan gebruik worden gemaakt van vrij beschikbare documentmodellen en tools.

Grootschalige toepassing en transitieversnellers

Als blijkt dat de hypothese van transitieversnelling door taakdemocratische platforms werkt, dan is een volgende vraag op welke schaal het concept ingezet kan worden. Te denken valt aan toepassing in wijk/dorpsraden, als tweede kamer van gemeenteraden, in gemeentelijke productraden (zoals een voedselraad en een energieraad), in provinciale en landelijke versies daarvan (o.a. als vervanger van maatschappelijke akkoorden), in waterschappen (die een inspiratiebron waren voor taakdemocratie) en in coöperaties, verenigingen en stichtingen voor gebiedsontwikkeling. Opgeteld zijn dit **meer dan 8.000 denkbare toepassingen**.

Beoogde effecten

Interne dynamiek	Machtsbalans: onderlinge afhankelijkheid in plaats van concurrentie Democratie: de hele samenleving is vertegenwoordigd in de vijf taakgroepen Sociale veiligheid: rondetafelmodel en gelijkwaardigheid van taakgroepen Transitieleiderschap: het platform roept iedereen op <i>namens de hele samenleving</i> Efficiëntie: rechtstreekse onderhandeling tussen taakgroepen over lastenverdeling
Maatschappelijk effect	Solidariteit: compensatie voor benadeelde groepen Rechtvaardigheid: door samenlevingsbreed organiseren van transities Social tipping points: via breed verzamelde voorwaardelijke intenties Impact: door continue inzet voor samenlevingsbrede transities, op alle niveaus
Implementatie	Continuïteit: door integratie en institutionalisering in openbaar bestuur Faciliteerbaar: tool voor transitieversnellers Proliferatie: horizontaal kopieerbaar en verticaal schaalbaar model Universeel: toepasbaar voor gebiedsontwikkeling en voor ketenverduurzaming

Kosten, risico's, maatregelen

- Hypothetisch en onbewezen? Ja, dus **onderzoek en veldtesten** nodig.
- Duur? Nee, een extra kamer in de politiek is **relatief goedkoop**.
- Nieuwheid schrikt af? Ja, dus drempels verlagen door **simulaties en proefprojecten**.
- Extra bestuurslaag? Nee, het **verbindt** wat nu langs elkaar heen werkt.
- Representatie is complex? Ja, dus dat vraagt **concept en organisatie**.
- Weerstand van belangengroepen? Ja, maar zie ze als **taakgroepen**.
- Politici zijn tegen? Misschien, maar dit is ook **nieuw werkgebied voor politici**.

Alternatieven en discussievragen daarover

Er circuleren vele duurzame visies op economie en samenleving, en vele deelconcepten daarvoor. Leiden die tot betere politieke aanpak van trage-maar-existentiële crisis? Of zijn het vooral **stukjes van de puzzel**?

- Upgrade van de SDG's – leidt normeren tot systeemverandering?
- Europees transitiebeleid afwachten – hebben we daar tijd voor?
- Burgerberaden – leidt loting tot achterbancommunicatie en transitietaakverdeling?
- Referenda – geschikt voor complexe transitieën en bestand tegen manipulatie?
- Bottom-up beweging – in staat om het politieke systeem te vernieuwen?
- IDG's, transilience – leidt persoonlijke ontwikkeling tot coördinatie van transitieën?
- Ethiek en levensbeschouwing – voldoende tegenwicht tegen perverse prikkels?
- Steward ownership – aantrekkelijk voor belastingmijdende multinationals?
- Donut economy, Economy for the common good – afhankelijk van overheidsbeleid?
- Afschaffen van de GDP als succesmaat – leidt dat tot gedragsverandering?
- *X-curve* – verklarend model, of recept?
- Opschalen van proefprojecten – *'Pilots never fail, and never scale'*?
- Verkiezingen – herhaling van zetten?
- Revolutie of autocratisch model – middel erger dan de kwaal?

Conclusie

De zich ontvouwende polycrisis vereist samenlevingsbrede collectieve actie, en de politiek moet daarom aan de bak. Transitieën voor de verre toekomst komen echter al decennia onvoldoende op gang omdat, zo stellen we, 19^e-eeuwse politieke systemen daar niet op uitgelegd zijn. Liberale democratie werkt zolang we ons verdeeldheid kunnen permitteren maar loopt vast in fragmentatie en populisme bij trage-maar-existentiële crises. De duurzaamheidsbeweging produceert weliswaar visies en veroorzaakt verandering van onderop, maar blijft ook hangen in advies aan of participatie in een falend systeem en onderzoekt onvoldoende waarom de politiek niet opschiet. Het instituut maatschappelijk akkoord wordt belangrijker, maar als instrument is het onderontwikkeld en niet robuust genoeg voor taakverdeling in trage-maar-existentiële crises. Hier is **fundamentele vernieuwing nodig**. Taakdemocratie is een poging daartoe. Niet perfect, maar wel klaar voor veldwerk.

Bijlage: taakgroepenmodel

Taakdemocratie deelt de samenleving in op grond van onmisbare en niet-overdraagbare transitietaken. Uit dit criterium ontstaat het onderstaande model met vijf taakgroepen. Deze taakgroepen zijn bij transitie onderling afhankelijk, en daardoor in beginsel gelijkwaardig. Voor hun onderlinge coördinatie kan daarom volstaan worden met een ronde tafel waaraan de taakgroepen gelijke posities hebben, ongeacht hun aard, omvang of aantal vertegenwoordigende netwerken of instanties. De onderlinge verhoudingen liggen dus vast. Het voordeel hiervan is dat de deelnemers zich geen zorgen hoeven te maken dat verkondigen van ongemakkelijke waarheden stemmen kost. Anders gezegd: taakdemocratie lost een dilemma op dat bij liberale democratie transitie blokkeert. Het verlegt de focus van ideologische concurrentie naar taakverdeling voor een hoger doel.

In het onderstaande taakgroepenmodel kunnen sommige mensen in meerdere taakgroepen vertegenwoordigd zijn, en daardoor meer invloed toebedeeld krijgen. Een wetenschapper, bijvoorbeeld, is ook een burger. De rechtvaardiging van deze ongelijkheid is dat mensen die dubbel vertegenwoordigd zijn ook dubbele verantwoordelijkheden en dubbele taken hebben. Ondernemers bijvoorbeeld, mogen geacht worden zowel thuis als op de zaak duurzame beslissingen te nemen. Het principe van one-man-one-vote is in dit model dus vervangen door 'one-taakgroep-one-vote', want in crises wordt collectieve organisatiekracht belangrijker dan individuele zeggenschap.

Taakgroep	Vertegenwoordigd door	Transitietaken
Wetenschap 	Netwerken en panels van wetenschappers, lokale/regionale kenniswerkgroepen met verbinding naar de wetenschap	Fundamenteel en toegepast onderzoek voor vaststellen van ecologisch, sociaal en economisch kapitaal en trends hierin, verklaren van de geschiedenis, voorspellen van de toekomst en identificeren van ontwikkelingspaden.
Burgers / Vraag 	Nationale, provinciale en gemeentelijke volksvertegenwoordigingen, wijk/dorpsraden, burgerberaden	Aanpassen van leefstijl, onderlinge hulp, kinderen opvoeden met duurzame waarden, stemmen voor transitie, burgerinitiatieven.
Overheid 	Bestuurscolleges van overheden, zoals het kabinet, Gedeputeerde Staten, colleges van Burgemeester en Wethouders, en Dagelijks Besturen van waterschappen	Rechtvaardigheid in transitie aanbrengen en borgen, duurzaam gedrag mogelijk maken en stimuleren, onduurzaam gedrag ontmoedigen of verbieden, duurzame innovatie bevorderen, duurzaam inkopen.
Bedrijven / Aanbod 	Besturen van ondernemersverenigingen, brancheorganisaties, parkmanagementverenigingen	Investeren en innoveren voor duurzaamheid, ketenverduurzaming, duurzaamheidscommunicatie.
Maatschappelijke organisaties 	Koepels van ngo's in onderwijs, zorg, sport, cultuur, levensbeschouwing, milieubeweging, ontwikkelingssamenwerking, etc.	Socialiseren van mensen, gemeenschappen en de samenleving: informeren, inspireren, verbinden, ontwikkelen, verzorgen.